

Johann Christian Wernsdorf

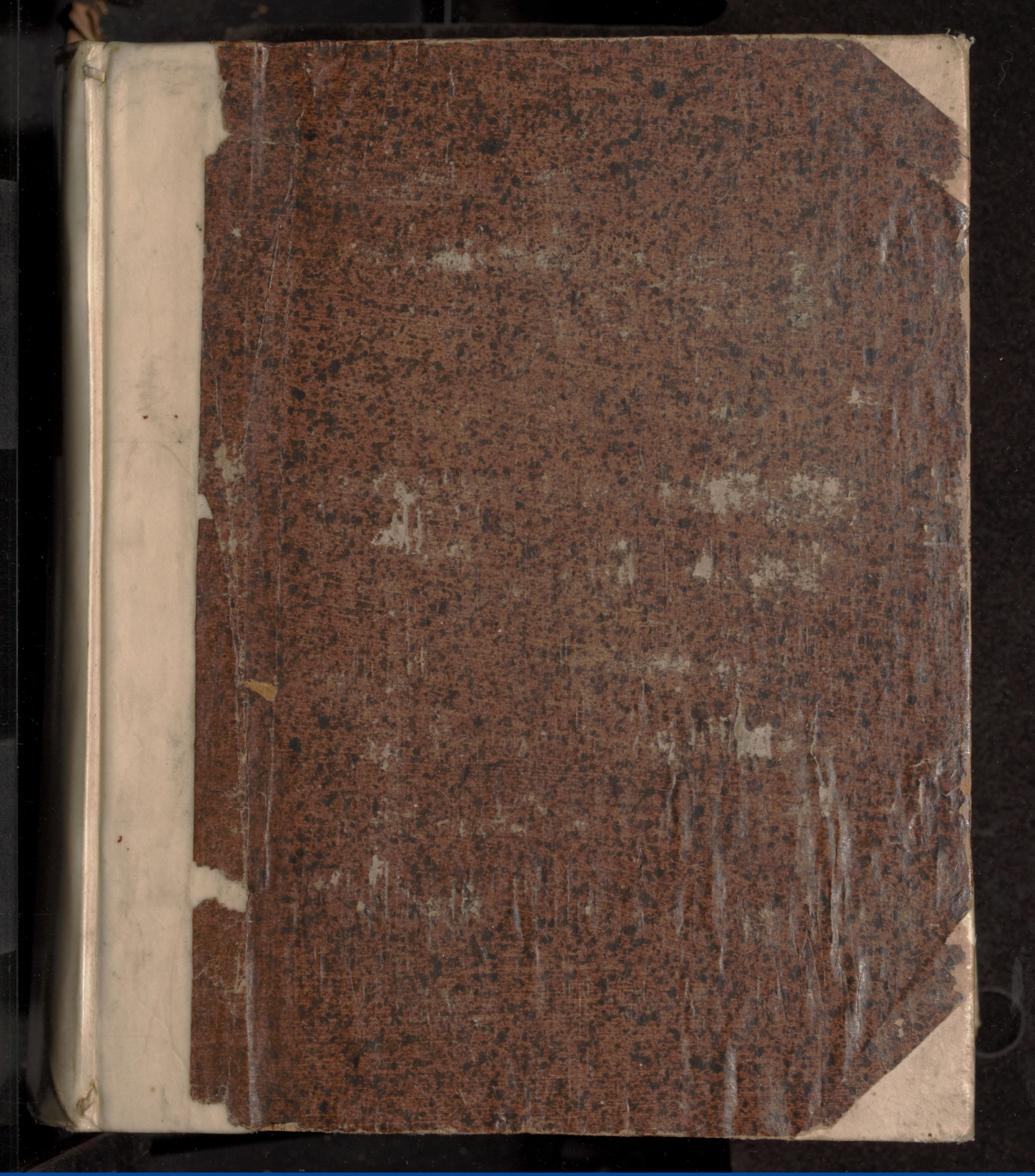
**Devs Imperator E Sacris Profanisqve Literis Breviter Demonstratvs : Programma
Die Festo S. Michaelis A. R. S. MDCCLIX In Academia Ivlia Carolina P. P**

Helmstadii: Typis Vidvae P. D. Schnorrii, [1759?]

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn861923332>

Druck Freier Zugang

70

282

Fa - 1092 (no. 1)

1) Dissertatio inauguralis Jac. Dequero de Diffinitis Schme. Joh. Godofred. Caspary
 Rosario
 2) Joh. Fried. Wendorf de Paschale spoliatarum in bello adversus Caru-
 Anonimo exercitatio mitas suscepto
 3) Ill. Georg. Jo. Godofred. Ingen. commun. 4) Diffini Schneegas Dissertatio. Ri-
 tatio de 272-2477 requiritur tus veterum et precipuum morem
 5) Jo. Christoph. Wendorf deus impie- trausituque per eorum segmenta
 rator e sacris profanisque libris foedera mundi exponens
 breuiter demonstratus
 6) Jo. Christ. Wendorf de Christo pacifice
 7) Joh. Fried. Wender Dissertatio de voca- ello faciem Num. XXI, 1418 explicatum
 tione Mesrae a patre ad munus medi- in Spiritum Sanctum immutabilitate
 atorium sub N. T. in salutem gen- 11) Christoph. Tarmolens Seidelma-
 tium acque ac Judaeorum ad Ex. XII, 67 de utilitatibus ex doctore Theologiae
 8) Ill. Sam. Jo. Christoph. Lampert de sollempni ritu declarato in ecclesia
 obligatione ad Martyrium civi praest. redundantibus
 9) Joh. Fried. Talerus Oratio de Reforma- 12) Godofredus Christ. Tassenau de
 tione primo Luthero Peccato in Spiritum Sanctum
 10) Carl. Gottlieb. Müller Oratio anniver- 13) Carl. Christ. Thierme de imagine di-
 saria qua memoria Religionis form- uinae human. Christi natura
 tae in August. Imp. Consequitur 14) Joh. Cf. Christ. Herne de Christi ad-
 CIO XXX recitatae renovanda est- Abgarum epistola
 15) Era. Jo. Fried. Mandel De neatio Abraham Gottwerf. Jorke Diss-
 papalis et curiae quae elligatandae- tatio sistens correctiones de actate
 nobis exterminant Codicis Alexandrini
 16) Joh. Andr. Ulric. Exercitatio de fide quem 22) Christoph. Zachar. Staudenick Schabo-
 nonnulli fingunt natu- naturali- uis de virtute verbi divini hyp-
 17) Gottlieb. Josephus Wnekler Orationem- ca an morali
 de temptationem et Tentationem facere Chi- 23) Georg. Lud. Gronii Pelagiani
 tianum et Theologum pulcro erudito- systematis delineatio
 rum examini submitte

1 16
 2 17
 3 18
 4 19
 5 20
 6 21
 7 22
 8 23
 9 24
 10 25
 11 26
 12 27
 13 28
 14 29
 15 30

- 24) Joh. Ernst Schaubert de uno ex tri-
nitatis personis
- 25) Joh. Ernst Schaubert de operationibus apostolorum testimonium reliquum christi
tatis gratiae
- 26) Joh. Carl Lud. Specht de fide miraculosa
- 27) Joh. Job. Roentgen de Gualtero Eremita scriptorum Graciae de Latine in
Theologia
- 28) Joh. Jac. Harder de felicitate Pauli
proae dicendis inter gentes Evangelium
successibus Ad Rom. 10. 14, 15
- 29) Hermannus Ellner de vestigiis
religionis patriarchalis inter gentes
sub V. T. et quidem a diluvio ad com-
morationem Israelitarum in Aegypto
- 30) Fried. August. Rungius de Theologia
magna de terrae motu
- 31) Philip. Lud. Buch de sententia ami-
corum Iohi ad delegenda primordia
salutis cultus
- 32) Joh. Phil. Buttner de Phrygia
Timonem deum atque hunc dei
- 33) Philip. Jac. Handwerk paraphrasi
prioris Epistolae Petri
- 34) Wernerus Neumer de Euxippo
viri sine decore civis hominis Christiani
- 35) Samuel Ellwirth de origine gene-
ris humani
- 36) Sig. Jac. Baumgarten de Aethrae
et affixibus Orientis linguas de
Graeco veruunt
- 37) Chri. Gottlob Kahl de Dexteri-
tate sine aptitudine et sinceritate
fidei testimonium reliquum christi
tatis gratiae
- 38) Joh. Sam. Lindinger de usu
scriptorum Graciae de Latine in
Theologia
- 39) M. So. Christ. Jaenicke de Protoga
ea novo specimen argumenti
mathematici et philosophici retracta
- 40) Joh. Carl. Horner de transitu tra-
situum per mare rubrum dei
miraculo ad exph. adaveria Euxippi
- 41) Joh. Godof. Zocher de ludis Iherosolymis
in V. T. commemoralis
- 42) Sam. Wernefelden Theologia
transituum unum de in scriptis
Iherosolymis
- 43) Gottl. Bened. Hoffmannus de ara octonis
Christianis imperatoribus duxit
- 44) J. J. Ch. J. G. De crucis signaculo
- 45) Joh. Fried. Lippoldi doctrinae de tauto logis
- 46) Laurent. Albert Giese de possibilitate rene-
lationis divinae
- 47) Jo. Henr. Carlens de usu ceremoniarum in ecclesia
- 48) Ant. Paul. Lud. Carlens de summa quam
Deo semper debemus reverentia
- 49) Henr. Jo. Carlens de rebus OTIS Christianis
- 50) Carl. Frith. Schumannus de matris monacho con. fientia
- 51) Joh. Bened. Casp. de periculis Evan-
geliorum et epistolarum non temere abrogandi
- 52) Jo. Ch. Richter de terrano donorum munusculis
extraordinariis ex dict. Paul. Epist. 12. 13. oratio
de rebus Christianis de reverentia de non profanis
rebus Christianis a superstitione Christianis

DEVS
IMPERATOR
E SACRIS PROFANISQVE LITERIS
BREVITER DEMONSTRATVS

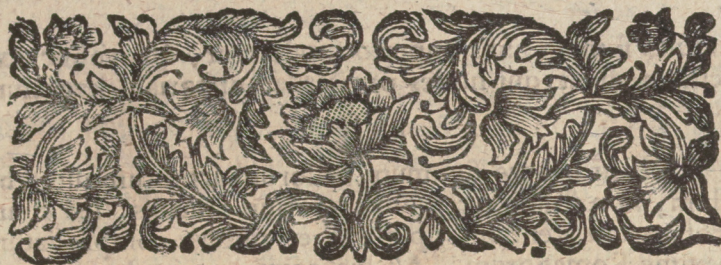
PROGRAMMA
DIE FESTO S. MICHAELIS

A. R. S. C M D C C L I X
IN ACADEMIA IVLIA CAROLINA
P. P

AVCTORE
IO. CHRISTIANO WERNSDORFIO

ELOQV' ET POES' P. P. O
ACADEMIAE IVL' CAROL' H. T. PRORECTORE
ET ORD' PHIL' DECANO

HELMSTADII
TYPIS VIDVAE P. D. SCHNORRII
ACAD' TYPOGR

§. I

Premittit adhuc Germaniam internecini belli calamitas, plurimasque eius regiones aut uastitate exhaustit, aut terrore consternauit. Exercitus numerosi, et quantos aetas nostra non uidit, hinc inde infestis concurrunt signis, tantamque moliuntur stragem, ut, quamquam plurimum humani sanguinis tot cruentissimis proeliis iam profusum est, multo plus tamen mox profundendum uideatur. Atque nos quidem magno nuper metu liberati sumus, cum hostilis exercitus, qui ceruicibus nostris imminebat, et uastitatem hisce terris minabatur, fractis cito uiribus pulsus fugatusque est. Ex alia tamen parte nouum obici periculum uisum est, ex aliorum hostium incursu, qui propius admoueri nostris finibus coeperant. In tanto igitur armorum ubique circumsonantium terrore, ad sacram ueluti ancoram confugimus, et huius diei, qui S. Michaeli sacer est, religione admoniti, *Deum Sebaoth*, Deum exercituum, adoramus, in cuius numine omne rerum nostrarum praesidium colloceamus. Hic enim summus rerum arbiter eo ipse nomine in sacris literis se appellauit, ut ostenderet, se esse, qui fata

A 2 gen-

IV

gentium summo unus imperio moderetur, qui robur exercitibus addat, qui hostes prosterнат, uictoriam largiatur.

§. II

Deum habere summum bellorum armorumque arbitrium, non solum sacrarum literarum oraculis, sed etiam profanarum gentium opinione et ritibus comprobatur, maxime Romanorum. Ab his enim nomen Imperatoris mutuamur, quod Ioui suo, quasi auctori et praefidi uirtutis bellicae, tribuebant, eoque hebraicum Sebaoth percommode putamus exprimi. Hoc autem uocabulum Romani cum insigni honoris significatione tribuebant ducibus exercituum, siue Praetoribus, qui imperium belli, suis auspiciis gerendi, a populo acceperant, iis maxime qui, rebus magnis bello gestis, numerum hostium insignem ceciderant. a) Numerum quidem hostium caesorum, quo quis nomen Imperatoris mereretur, legibus definitum fuisse, innuunt DIO CASSIUS, b) et CICERO, c) is tamen quantus fuerit, nusquam discrete memoratur. Quamquam enim APPIANVS d) scribit, sua aetate nemini eam appellationem obtrigisse, nisi caesis hostium decem millibus, hoc tamen nihil aliud declarat, quam sua aetate priuatis hominibus istum honorem difficilius rariusque concessum esse. Nam stante adhuc re publica liberalius frequentiusque honor iste decretus est, et, si non legis alicuius obseruatione, certe ex consuetudine, quae increbuerat, Imperator salutatus, qui mille aut duo millia hostium occidisset. e) Sub Principibus Augustis autem, quod apud eos solos auspicia e-

rant,

a) CICERO ad Att. X. ep. 20:

Magnum numerum hostium occidimus: castella munitissima cepimus: Imperatores appellati sumus. Luculente de uaria Imperatoris significatione agit

CASABONVS ad Sueton. Iul. cap. 76

b) Lib. XXXVII

c) Philippica XIV. cap. 5

d) De bell. ciuil. lib. II. p. 455

e) CICERO l. c

V
rant, rarissime aliquis eo honore exornatus, ipsi potius,
quoties bella uel auspiciis uel ductu suo prospere confe-
cissent, Imperatoris nomen assumerunt. Caesar Augu-
stus id uocabulum quibusdam concessit, Tiberius Iunio
Blaeso, Proconsuli Africae, postremum. f) Ceterum
Imperatoris praenomen, quod Principes Romani, Iulio
Caesare, qui primus assumpsit, auctore, g) usurparunt, ni-
hil aliud quam summi imperii et regiae potestatis nomen
fuit

§. III

Hoc igitur Imperatoris elogium, quo omnis gloria
militaris continetur, Romani ipsi tribuerunt Ioui suo, ut
summum uirtutis bellicae praesidem, uictoriarumque effecto-
rem, praedicarent. Nam in ipso Capitolio inter cellam
Iouis ac Mineruae dedicatum, cognomine Imperatoris,
coluerunt. Causam et occasionem eius dedicandi T. LI-
uius hanc commemorat: h) T. Quintius (Cincinnatus)
semelacie uictor, binis castris hostium, nouem oppidis ui ca-
ptis, Praeneste in deditiorem accepto, Romam reuertit, tri-
umphansque signum Praeneste deuectum Iouis Imperatoris in
Capitolium tulit. Dedicatum est inter cellam Iouis et Miner-
uae, tabulaeque sub eo fixa, monumentum rerum gestarum,
his ferme incisa literis fuit: Iupiter atque Diui omnes hoc de-
derunt, ut T. Quintius Dictator oppida nouem caperet. Cum
Praenestinum fuisse simulacrum Iouis Imperatoris, et a
T. Quintio Cincinnato aduectum, LIVIUS memoret, CI-
CERO contra plane alia prodit, i) idque ait a T. Quintio
Flaminio e Macedonia allatum, et in Capitolio, terrestri
Iouis domicilio, positum. Quo in manifesto dissensu au-
ctorum

f) TACITVS *Annal.* III. 74. h) *Lib. VI. cap. 29. Conf.*
VELLEI *PAT.* II. 125 *FLINIUS Paneg. cap. 5, 4*
g) SVETON' in *Iul. cap. 76* i) *In Verrem lib. IV. 57*

VI

etorum placet omnino coniectura LIPSI, k) qui, quod simulacrum illud T. Quintii nomine inscriptum et dedicatum fuerit, haud alio addito cognomine, inde, putat, dubitationem inter Romanos de uero dedicationis auctore ortam, ut alius ad Cincinnatum, alius ad Flaminium traheret. Pro Liuiο tamen facit P. VICTOR, qui in regione VI Capitolii *signum Iouis Imperatoris Praeneste deuectum* ponit. Ceterum CICERO l) tria in orbe terrarum signa Iouis Imperatoris fuisse memorat, unum illud Macedonicum, aut Praenestinum, in Capitolio Romano dedicatum, alterum in Ponti ore et angustius, tertium quod Syracusis fuerit, pulcherrime factum, et a Verre Praetore ablatum. Eodem loco summonet CICERO, quem Romani Iouem Imperatorem uocent, Graecos *Ὀυγιον* nominare. Quod merito interpretibus mirum uisum est, cum Romanum uocabulum Graeco plane non respondeat. *Ὀυγιος* enim auctorem bonorum uentorum significat. Crederem mendum scripturae subesse, legendumque putarem *Ἀγειον*, *Martium* uel *bellicosum*, quo nomine ab Epirotis cultus est, teste PLYTARCHO, m) nisi ARRIANVS n) fanum Iouis Vrii eodem loco, quo CICERO, nempe in angustissimo ore Ponti, per quod in Propontidem labitur, collocaret. Commodae interpretationis uestigia insequitur MANVTIVS, o) qui Iouem *Ὀυγιον* eundem esse dicit ac *Ὀγιον*, terminalem, seu finium praesidem. Sed eo inuento minus feliciter utitur ad eruendam rationem, qua Romani Iouem Vrium interpretati sint Imperatorem. Ait enim: qui terminis praest, imperare, et arcere finitimos ab iniuria uidetur. Non enim praesset, nisi imperandi ius haberet. Rectius mea

k) Not. ad Plin. Paneg. cap. 5

l) l. c.

m) In uita Pyrrhi

n) In peripl. ponti Euxini, pag.

12. Tom. I. Geogr. min. Gracc.

IO' HUDSONI

o) Notis ad Cicer. l. c.

mea sententia sic statuitur: Iupiter *Ougios*, seu terminalis, non solum finibus tuendis et seruandis, sed etiam promouendis amplificandisque praest. Iam qui, hostibus insigni clade afflictis, prouinciam imperio Romano adiecerat, eiusque adeo prorogauerat fines, summo omnium iure Imperator appellabatur. Iupiter igitur *Ougios* idem est ac Imperator. Eadem fere significatione Iupiter *Στρατιος*, seu Militaris, in Ponto cultus est, ut PLINIVS, p) et APPIANVS q) testantur.

§. IV

Taceo alia Iouis cognomina, quibus ei summam armorum et uictoriarum potestatem tribuerunt Romani, ut sunt Victoris, Vltoris, Statoris, Conseruatoris et alia. His enim nominibus et aedes statuasque Romae consecratas habuit, et in numis signatus adhuc extat. Neque frequenti commemoratione Fortunae et Genii populi Romani, Genii Imperatoris, et Exercituum, Romani significarunt aliud, quam in tuendo imperio, magnisque rebus gerendis, uersari praecipuam aliquam Numinis uim et potestatem. Lares etiam colebant urbanos et hostilios, quorum tutela et urbem seruari et hostes arceri existimabant. r) Praecipue autem, quomodo omnem rei bellicae successum ad Deos retulerint Romani, ex ipsorum Imperatorum officio et auctoritate patet. Solus Imperator in exercitu habebat auspicia, nihilque omnino rerum gerendarum, nisi iis rite administratis, suscipiebat, quibus scilicet experiebatur, an coepta Dii comprobarent. Quod autem imperium et ius auspiciorum iussu et auctoritate populi habebat, simul habere secum Deos populi Romani tutelares credebatur, qui, quemadmodum imperio Romano

p) Lib. XVI. cap. 44

q) In *Mithridatico*r) FESTVS POMPEIVS in *Hoflii Lares*. TURNEVVS *Aduers.* lib. 29. cap. 13.

VIII

mano firmitatem, ita suis rebus gerendis successum largirentur. Itaque quod Imperator bellum Deorum auspiciis administrabat, Dii ueluti ipsi gerere credebantur. Neque raro Imperatores, prius, quam in hostem mouerent, acieque decernerent, Ioui ante omnia sacra facere solebant, ut Deorum ueluti religione armati, hostes suos fortius profligarent, sibiue, ut LIVIUS loquitur, s) *felix pugna esset, et matura ex hostibus uictoria*. Victis praelio hostibus Ioui Victori ab Imperatore arma et spolia hostium cremata t); triumphans autem Imperator, curru Capitolium inuectus, lauream triumphalem in sinu Iouis Capitolini deponebat, u) ut ostenderet, omnem uictoriae gloriam beneficio Iouis et auxilio deberi

§. V

Relinquimus paganis, diuinioris sapientiae expertibus, errores et lusus superstitionis suae, quibus, incerti, quo nomine diuinum bellorum arbitrium exprimerent, mox Fortunam imperii, Genium populi et exercituum, et Lares hostilios, mox Iouem Imperatorem uel Martem celebrarunt. Eodem tamen errore insitam sibi persuasionem declararunt, non uirtuti prudentiaeque humanae, sed summae Dei prouidentiae et potestati tribuendum, quicquid bello et militia rei geritur. Multo autem luculentius sacrae literae summi Dei potestatem Imperatoriam declarant. Hunc enim, ostendunt, castra Hebraeorum in columna nubis, quasi ducem exercitus, praecire, expugnationem deditionemque terrae Chananaeae, et deinceps omnia populi sacri cum externis gentibus bella, nutu imperioque suo moderari. Hunc esse praedicant, qui uictoriam et pacem largiatur, quibus uelit, qui arcus perfringat, detruncet hastas, currus igne cremet. x) Cuius rei uel documentis

s) Lib. XXVII. 47

t) LIVIUS X, 29

u) LIPSIVS Excurs. ad Tacit.

Annal. II. 26

x) Psalm. XLVI, 10.

mentis uel exemplis adeo plenae sunt sacrae paginae, ut pluribus eam approbare testimoniis, superuacua in re notissima opera futura sit. Ex his tamen, consultum putamus, unum alterumque locum primarium, ubi Deus Imperatorem se uerbo factoque demonstrat, decerpere, eumque idoneis obseruationibus, ad explanationem argumenti, illustrare. Nolo immorari excutiendo testimonio auctoris librorum Maccabaicorum, qui exercitui Iudae Maccabaei, aduersus Lysiam proficiscentis, apparuisse equitem salba ornatum ueste, aureumque iaculum uibrantem, copiasque eduxisse contra hostes, et ad caedendos fugandosque eos animum et robur addidisse, memorat. y) Verius multo illustriusque uisum est, quod obigit Iosuae, diuinarum auctoritate literarum comprobaturum. Qui castris ad Hierichuntem positus, dum consilia de optima urbis capiendae ratione agit, animaduertit hominem sibi ex aduerso stantem, strictum gladium manu tenentem. Ad quem accedens, *nostrae es*, inquit, *an hostium?* At ille: *Ego Dux exercitus Iebouae nunc uenio.* Tum Iosua pronus ad terram accidit, Ducemque illum uenerabundus adorat, et, iubente eo, calceos detrahit de pedibus, quod locum eum audit sacrum esse. z)

§. VI

Virum, Iosuae apparentem, plerique interpretes Pontificii statuunt fuisse angelum creatum, sigillatim Michaellem Archangelum, quod ille Princeps gentis Iudaeorum, Dan. X, 13 uocatur, eoque loco uti solent ad cultum angelorum religiosum demonstrandum. a) Pontificiis hac in re succinit 10° CLERICVS, qui ministrum Dei seu legatum

y) 2. Maccab. XI. 8

z) Ios. V. 13. seqq

a) CORNELIVS A LAPIDE
comment ad h. l. BELLARMINVS
de sanct. beat. l. I. c. 13.

X

gatum apparuisse, honoremque ei a Iosua exhibitum ciuilem fuisse existimat. Sed luculenta ipse hic locus argumenta suppeditat, quibus approbetur, ipsum Filium Dei se conspiciendum Iosuae praeuisse, forma humana, suo tempore assumenda. Talis enim saepius apparuit cum aliis, tum Abrahamo in primis, Gen. XVIII, i seqq. Vbi quidem uiri ad Abrahamum uenientes dicuntur אנשי, atque ex iis unus nomen יהוה et ארני accipit, ut filium Dei hunc fuisse intelligatur. At uir, quem Iosua uidet, שןא dicitur, excellentiore uocabulo. Hoc enim uirum illustrem, eximium, et honoratum, ארני autem hominem quemcunque denotat. b) Atque hic ipse uir deinceps appellatur יהוה Ios. VI, 2, ut Θεὸς Ἰσραήλ apparuisse significetur. Amplius diuinitas uiri apparentis confirmatur ipso, quo se appellat, nomine Principis exercitus Iehouae. Nam exercitus Dei cum multitudo angelorum perinde, ac populus Israeliticus, dicatur, Princeps eius esse non potest, nisi coeli terraeque dominus, cui uniuersarum rerum natura pareat. Dicit enim se uenire, ut auxilietur populo Israelitico, promittitque, se traditurum Hierichuntem in manus Iosuae, Cap. VI, 2. Quod sane opus non angeli creati est, sed ipsius Dei, illiusque adeo Angeli, qui expulsurum se gentes profanas prae Israelitis promiserat, et cui inest nomen Dei. Exod. XXIII, 20, 21. Denique uero cultus huic uiro exhibetur diuinus et religiosus. Iosua enim, uiso auditoque eo, prostrernit se ad terram uenerabundus, paratumque se declarat, ad audiendum obtemperandumque, si qua Dominus sibi imperaturus sit. Quae quidem omnia IO. CLERICVS ad honorem, uilem et uerba publica, quam ad cultum religiosum, referre mauult, ita uero isthaec extenuat praeter meritum

b) Quae diuersa horum uocabulorum significatio haud obscu-

re intelligitur ex Ps. XXII, 7 XLIX, 3

XI

meritum, ut hypothefi fuae inferuiat. Iofua enim, qui fummus Dux et Princeps populi Ifraelitici, auctoritate diuina conftitutus, nemini obfequium debebat, nifi Deo, nec alium poterat Dominum fuum agnofcere, aut cuiufpiam feruum fe profiteri, nifi Dei, cuius iuffu populus in terram Chanaanaeam erat perducendus. Accedit, locum eum, quo eueniebat uifum, declarari fanctum, Iofuaeque imperari detractionem calceorum, ad declarandam reuerentiam praefentis Dei. Quamquam enim BELLARMINVS contendit, praefentia Angeli locum illum facrum fuiffe, ut inde fanctus diceretur, nusquam tamen facrae literae docent, fanctitatem loci effe ab Angelo. Sed loca dicuntur fancta, quae uel religione cultus diuini, uel fingulari Dei praefentis manifestatione confecrata funt. Hinc facrum uocabatur, in quo colebatur Deus feque praefentem exhibebat, et corpora Christianorum dicuntur templa fancta, quod in iis habitat Spiritus Sanctus. c) Calcei autem detractio ritus eft uenerationis fummo Numini exhibendae, idque oppido pater ex confimili loco Exod. III, 5, ubi Deus Abrahami, Mofi apparens in ardente rubo, eum fuos ponere calceos iubet, quod ftaret in loco fancto. Hunc ritum, fi IUSTINO credimus, d) a Mofe gentiles mutuati funt. Certe nudis incedere pedibus cum plurimis in facris ufitatum fuit, tum maxime in iis, quae *Nudipedalia* uocabantur, ut eruditi obferuant. e)

§. VII

Virum igitur, qui confpectus eft a Iofua, diuinam fuiffe perfonam, allatis hactenus argumentis fatis approbati uidetur. Qua autem de cauffa uidendum fe praebet, et quid afferat negotii, ipfe habitu affatuque fuo declarat.

B 2

Nam

c) 1 Cor. III, 16, 17

d) Apol. II

e) BALDVINVS de calceo antiquo,

cap. 23. CASAVBONVS ad Sueton. Aug. c. 100. DRAKENBORCHIVS ad Sil. III, 28

XII

Nam apparet strictum ensē manu tenens. Quo quidem armatus alias uisus est Angelus Dei, ad uim eius in exsequendis Dei iussis, et infligenda hominibus calamitate, demonstrandam. Nam Balaamo, ad impediendum eius iter, stricto gladio obuiam iit, f) et a Davide medius inter coelum et terram uisus est, cum peste adficeret Israelitas, ob censum populi superbe actum. g) Hic uero strictus gladius in manu Viri, Iosuae apparentis, signum est militiae, pro Israelitis subeundae, eoque non poenae diuinitus infligendae, sed auxilii diuini minister et nuntius declaratur. Milites enim haud raro in sacris literis ita describuntur, ut sint ii, qui gladium stringunt. h) Iosua etiam, ut primum eum uirum conspicit, militem esse opinatur, et, *nosterne es*, inquit, *an hostium?* Amplioris autem dignitatis, quam militem, se esse, ipse mox declarat: *Ego sum Dux exercitus Iehouae*. Nomen יְהוֹשֻׁעַ, quod usurpat, alias quemcunque principem et potentem uirum, qui dignitate et imperio in alios gaudet, denotare solet, et subinde regibus aequiparatur. i) Quando uero ei uocabulo apponitur צָבָא, tum significat copiarum ducem, neque eum inferiorem ordinum ductorem, sed summum, qui uniuerso exercitui cum imperio praesit. Hoc enim nomine Phichol, Sissera, Abner, aliique summi copiarum duces in sacris literis appellantur. k) Cum summo igitur Duce exercitus diuini loquitur Iosua, quem propterea דִּי לִי recte interpretati sunt *Ἀρχηγάτης τοῦ δυνάμεως τῆς Κυρίου*

§. VIII

Hic autem exercitus, cuius Imperator apparet Iosuae, cum dicatur esse Dei, intelligitur, Deum habere exercitum

f) Num. XXII, 23, seqq

g) 1 Chron. XXI, 16

h) Iud. VIII, 10. XX. 2

i) 1 Sam. XXII, 2. Hos. III, 4.

k) Gen. XXI, 22. Iud. IV, 2.

Sam. XIV, 50

exercitum, cuius ipse dominus sit, cui summa cum maiestatis et potentiae suae manifestatione imperet, quem uel auspicio uel ductu suo regat, per quem denique consilia sua, promissiones et poenas exsequatur. Et diuersa eius sunt genera, diuersaeque naturae, pro immenso summi Dei imperio. Quibuscunque enim rebus maiestatem, uim et potentiam suam in humano genere uel gubernando uel puniendo demonstrat, illae dicuntur exercitus Dei. Praecipue hoc loco intelligitur populus Israeliticus, quem ipse Deus suum exercitum nominat, l) et in columna nubis et ignis praecedens, ex Aegypto per tot rerum discrimina et per infestas multorum hostium acies deduxerat in terram Chananaeam. Alius autem exercitus, cui Deus Imperator praest, in sacris literis uocatur צבא השמים, isque duplici significatione dicitur. Primo enim sic uocantur uirtutes et effectus rerum naturalium, in coelo et aere, quod a praepotente huius uniuersi arbitro sapienter colligatae inter se, et perpetua ueluti lege ordinatae, summi Dei prouidentiae quasi militant, eiusque uoluntati et consiliis exsequendis inferuiunt. m) Cuius generis sunt omnia sidera, tempestates, procellae, grandines, tonitrua, et alia, quae quod iussu Dei fiunt, et hominum uel utilitati uel exitio seruiunt, hinc Dei mandata exsequi dicuntur. n) Quali ratione etiam gentilis poeta, PAPINIVS STATIVS, *) fulmen descripsit:

Volat ignea moles

Saena Dei mandata ferens.

Deinde sic uocatur Angelorum multitudo, o) qui et exercitus Dei dicuntur. p) Hi una cum rerum naturalium uirtutibus uno exercitus coelestis nomine uidentur com-

l) Exod. VII, 4

m) Gen. II, 1. Psalm. XXXII.

6. CXLVIII, 2, seqq. Nehem. IX, 6

n) Psalm. CXLVIII, 8.

*) Theb. III, u. 320

o) 1 Reg. XXII, 19. Luc. II, 13.

p) Gen. XXXII, 2, 3.

XIV

prehendi, quod Angelorum opera et ministerium haud raro in excitandis et dirigendis iis, iussu Dei, uersatur. Hic enim est, *qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignem flammantem*, q) Propterea corpora coelestia, eorumque uirtutes, subinde ponuntur pro angelis, et contra angelis tribuitur, quod eorum opera, sed proxime uiribus rerum naturalium, effectum est, ut multa sacrae Scripturae loca docent. Certe nomine stellarum, ut hoc utar, appellantur angeli, r) et profanarum gentium opinio eo deflexit, ut singula sidera haberent pro Diis, quibus imperaret summus Iupiter. Sic enim Arcturus, coeleste sidus, apud PLAVTVM, s) de se et reliquis sideribus:

*Qui est Imperator Diuum atque hominum Iupiter,
Is nos per urbes alium alia disparat.*

Ceterum, quod ipsorum Angelorum certi sunt ordines et principatus, ita ut inter eos memorentur *ἄγγελοι, κρυπταίτες, ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι*, t) hinc Deus, summus rerum omnium arbiter, sit oportet, qui Imperatorem exercitus diuini se nominet, idemque cum ducem et auxiliatorem populi Israelitici se profiteatur, coeli terraeque et uniuersae naturae potestatem habeat, necesse est

§. IX

Auxilium Iosuae promittit Imperator diuinus, quod addit: *עֲתָה בָּאֲנִי*, nunc ueni. Nam uenire uel descendere Deus dicitur, quando magnarum rerum opera patraturus est, ad homines uel clade affligendos, uel afficiendos beneficio. u) Quam autem rem gerendam, et quale auxilium promittat, ex ipso, quo se appellauerat ante, nomine, Ducis exercitus Iehouae, intelligitur. Quod enim exercitus Dei dicuntur cum populus Israeliticus, tum Angelorum copiae, et rerum coelestium aetherea-

q) Ps. CIV, 4

r) Iob. XXXVIII, 7

s) In Prol. Rudentis

t) Coloss. I, 16

u) Ps. L, 3. Ex. XIX, 16, seq. Nehem. IX, 13

sumque uirtutes, hinc Deus ita se suppetias laturum Iosuae promittit, ut non solum ipse exercitui Israelitico praefens dux adsit, et bella eius aduersus gentes Chananaeas auspicio ductuque suo gerat, sed etiam, ut omnem copiarum coelestium exercitum cum populo Israelitico militare iubeat, eiisque ui et robore hostes ubique prosternat atque profliget. Quibus rebus intelligitur, triplicem esse rationem, qua Deus Imperatorem exercituum se praestet: primam nimirum, ubi Deus exercitum ipse ducit, atque uel imperio suo, uel consiliis salubribus inspiratis, omnem rem bellicam moderatur: alteram, quando Deus rerum naturalium causas atque euenta sic ordinat atque disponit, ut uictoriam adiuuent, hostibus exitium importent: denique eam, qua Angelorum quasi auxiliares copias adiungit, aut arcana quadam ui militum animos confirmat, hostibus pauorem incutit.

§. X

Ductus exercituum diuini nullum illustrius exemplum est, quam cum Deus populum Israeliticum, in columna nubila et ardente praecedens, per mare rubrum, et uastas regiones, et per hostes infestos in terram Chananaeam duxit. Quam rem quidem, multis iam declaratam literis, nunc non uberius exponimus, sed tantum similia huic exempla comparamus, quae profana suppeditat historia, quod his aequae ac sacris literis Deum Imperatorem demonstratum damus. Igitur duo Imperatores Graeca ostendit historia, quibus ardens columna dux nocturni itineris fuisse dicitur, Thrasylbulum et Timoleontem. Ille, cum triginta tyranni seruitute oppressas tenerent Athenas, cum paucis suorum Phylon, quod est castellum in Attica munitissimum, confugerat. Ibi auctis cum tempore opibus mille et ducentos profugos noctu per auia ad hostium castra improviso deduxit, usque

XVI

iisque fufis Piraceum cepit, et Munychiam muniuit. x) Hic CLEMENS ALEXANDRINVS, ubi ostendit, multa Imperatoriae uirtutis documenta Graecos accepisse a Mo- se, y) refert inter alia, Thrasybulo per auia eunti colum- nam uiae ducem extitisse, et nocte illuni hibernoque caelo ignem praecedentem deduxisse incolumes, et deser- cisse iuxta Munychiam, ubi nunc est ara Luciferae. Quod quidem factum antiquiores, qui ea de expeditione retule- runt, scriptores XENOPHON, DIODORVS, NEPOS, ignorant, sed ob insignem CLEMENTIS eruditionem, mul- tifariamque lectionem, quin a teste idoneo rem acceperit, haud dubitamus. Inde autem demonstrat credibilia debe- re fieri Graecis, quae Moses memoret, et praepotentis Dei iussu fieri potuisse, ut columna ignea Ebraeos noctu praecederet. Nec dissimilis fuit fortuna Timoleontis. Qui cum dux electus esset earum copiarum, quas Corin- thii Syracusanis, ad opem contra Dionysium tyrannum fe- rendam, mittere decreuerant, noctuque profectus e portu cum decem nauibus uento secundo nauigaret, tum coe- lum subito supra nauem findi, indeque fax ignea proce- dere uisa est, quae cursum comitata nauigantium, in eam- que partem delata est, qua maxime nauis Italiam uersus cursum dirigebant. Haec PLVTARCHVS. z) Quae qui- dem quantum absint a magnitudine miraculi columnae igneae, populum Israeliticum praecedentis, per se patet, nec tamen, si uera sunt, sine numine Dei facta uidentur, cuius praecipua in fatis et conuersionibus gentium cura et prouidentia uersatur. Nec indignum animaduersione est, coelestes eiusmodi duces exercituum memorari in expedi- tionibus gentium, iniusta tyrannide oppressarum. In mi- rabilibus rebus, quas Deus in longissimo populi Iudaici itinere

x) CORN. NEP. in *Thras.* 2. y) *Serom. lib. I, p. m. 348*
 DIOD. SIC. *biblioth. lib. XIV* z) *In uita Timoleontis*

itinere ductu suo effecit, sine dubio eminet transitus Israelitarum per mare Erythraeum. Vt enim boni Imperatoris est, exercitui suo expeditum et tutum ab hostium incursibus iter praestare, ita maxime Dei uis Imperatoria in his angustiis et praesentissimo periculo populi apparuit. Quod miraculum ut facilius Graecis persuadeat IOSEPHVS, comparat ei similem Alexandri M^{ae} expeditionem, cui per oram maritimam Pamphylicae contendenti, quod alia uia non pateret, liberum aperuerit transitum mare Pamphylium, quod Deus eo quasi instrumento uti uoluerit destruendi Persarum imperii. a) Et fatetur quidem PLUTARCHVS, b) celeritatem, qua Alexander oram Pamphylicae peragravit, multis historicis materiam inflandi augendique eam rem praebuisse, ut diuina quadam fortuna id mare cessisse Alexandro existimarent; ipse tamen, prouocans ad epistolas Alexandri, nihil hic prodigiosi affirmat euenisse. Quod apertius declarat STRABO. c) Nam, teste eo, apud Phaselidem, urbem Lyciae maritimam, mons Climax, Pamphylia imminens mari, angustam euntibus semitam relinquit, quoties mare tranquillum est; at quum aestus incubuit, fluctibus operitur. Alexander autem morae impatiens, antequam defluerent undae, profectus est. Itaque euenit, ut totum diem militibus per incerta uada enitendum esset, aqua ad umbilicum ferme pertingente. Enimuero rem sic nude enarratam mirabiliorem efficit, quod alii scriptores addunt, flantes continuis diebus Austros, qui mare in litus propellentes uiarum angustias altis oppleuerant paludibus, cessasse aduentante Alexandro, subitoque exortum Aquilonem undas reiecis- se, et Macedonibus transitum aperuisse.

a) IOSEPHVS *Ant. Iud. lib. II*, b) *In uita Alexandri cap. 6*
 sub finem c) *Lib. XIV*

XVIII

se. d) Rem totam fide ueterum plenius exposuit IO-
FREINSHEMIUS, e) IOSEPHI autem memoriam de ea
sententiam critico examinavit iudicio P. BAYLIUS. f)

§. XI

Deus etiam, testantibus sacrae historiae monumen-
tis, uel alloquio suo, uel per uates bella suscipienda iubet
et dirigit, ad proelium committendum hortatur, animos-
que confirmat, uirtutem quorundam heroicam singulari
instinctu excitat, rerum agendarum rationes, imo strate-
gemata praescribit, iisque omnibus Imperatorem et Du-
cem exercituum se praebet. Quae quidem facta Dei ueri
ignorant gentiles, praedicant tamen in rebus magnis ge-
rendis instinctum quendam Deorum, Fortunam aliquam
diuinam, et uim occultam, quae tempora rei bene geren-
dae ministret, uirtutem animis et fiduciam insinuet, mo-
nitus denique Deorum arcanos, uoces ex occulto missas,
et formarum insolitarum apparitiones, quibus de immi-
nente periculo, et rebus strenue gerendis monebantur. g)
Quarum rerum occasione apud Romanos sigillatim Dea
Moneta et Aius Locutius coli coepit. Alia eiusdem geni-
ris euenta breuitatis causa praetereo. Transeo potius ad
aliam Imperatoriae Dei potestatis partem, in alio exerci-
tus diuini genere spectandam, quando Deus coeli aërisque
mutationes, et tempestatum uicissitudines ita euenire iu-
bet, ut uictoriam exercitui proelianti, perniciem hosti,
afferant. Quibus in rebus saepe praesentissima Dei auxili-
antis uis apparuit, ut multa sacrae et profanae historiae
exempla docent, e quibus unum alterumque delibabi-
mus. Iosua reges Amorraeorum persequente, et exorato
Deo,

d) ARRIAN. I, 8, 8. EVSTATHI-
VS in Dionys. u. 865

e) Supplem. ad Curtium lib. II,
cap. 11

f) Diction. artic. Phaselis

g) CICERO de diuin. I, 45. OVI-
DIUS Fast. VI, 183. LIVIUS
lib. V, 50. SVETON. Iul. 32

Deo, Sol restat et Luna, ut protracto longius die spatium ei detur ad profligandos delendosque hostes, iisdemque iam fugientibus Deus ingentes de coelo lapides deiecit, ut plures ictu grandinis, quam ferro Israelitarum, pereant. h) Sic etiam Debora uates epinicio suo praedicat, i) de coelo pugnatum esse contra Sisaram, et ipsa sidera suis e curriculis cum eo dimicasse. Citeriorum temporum historia, in Romanorum Imperatorum bellis duo maxime illustria exercitus coelo adiuti exempla exhibet. Mr Aurel. Antonini, bellum contra Quados et Marcomannos gerentis, exercitus, cum circumuentus ab hostibus, locorum angustiis non minus, quam siti et omnium rerum inopia, premeretur, insperato diuinoque auxilio liberatus est, coorta subito ingenti tempestate, quae ut hostes cadentibus undique fulminibus disiecit, ita Romanos effuso imbri recreauit. Dissentiunt quidem scriptores ueteres, cui meritum tanti beneficii tribuant, cum gentiles incantationibus quorundam magicis, uel uirtutibus ipsius Imperatoris, Christiani autem precibus Christianorum militum legionis XII adscribant. k) Quorum relationes curatius expenderunt e recentioribus HERM. WITSIVS, l) et IO. CLERICVS. m) Hoc tamen omnes fatentur et praedicant, diuinitus hanc immixtam fuisse tempestatem, qua Romani praesentissimo erepti periculo, ingenti cum clade suorum hostium, fuerint. Altera huic similis, et Dei auxilio effecta, uictoria fuit Theodosii M^r cum Eugenio tyranno ad Aquileiam congressi. Vbi cum anceps diu pugna fuisset, Theodosius precibus ad Deum fufus impetrasse memoratur, ut pro eo ipsum coelum militaret,

C 2

litaret,

h) Ios. X, 10, seqq

i) Iud. X, 20

k) EVSEBⁱ B^e E^e lib. V, cap. 5.XIPHILⁱ LXXII. CAPITO-
LINVS in Marco, 17. CLAV-

DIANVS de VI Consf. Hon. u.

348

l) In diatr. de leg. Fulm.

m) In hist. eccles. ad an. 374.
p. 744

litarer, et irruente subito uehementi turbine spicula hostium in auctores suos retorquerentur. n) Quae uictoria tam admirabilis uisa est poetae CLAUDIANO, ut magnifice de ea uersibus hisce, AVGVSTINO etiam laudatis, o) caneret: p)

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris

Aeolus armatos hiemes, cui militat aether,

Et coniurati ueniunt ad classica uenti.

§. XII

Denique uero cum Angelorum multitudo praecipue pertineat ad exercitum Dei, horum maxime militia Deus potestatem Imperatoriam exercet. Nam eo imperante uel duodecim legiones angelorum sibi auxilio mitti posse, si opus sit, ipse Sanctissimus Seruator affirmat. *) Et quamquam Angeli, ut πνευματα λειτουργικα, piis praecipue et Deum metuentibus in subsidium mitti, q) eosque quasi uallo circummunire et defendere dicuntur, r) hos tamen Deus etiam ad bellorum uictoriarumque auxilium, exercitusque terrestres uel iuuandos uel delendos, misisse memoratur. Sanacheribo, Assyriae rege, immani exercitu totam Iudaeam inundante, ipsique Hierosolymae ultimum minitante exitium, Deus, Ezechiae regis precibus placatus, angelum suum in castra Assyriorum immisit, isque CLXXXV millia hominum una nocte interfecit. s) Cladis

n) Multorum scriptorum testimonia hac de uictoria congesta sunt EARTHIVS ad Claud. III

Conf. Hon. p. 509

o) De Ciuit. Dei, lib. V, 26

p) De III Conf. Hon. u. 96

*) Matth. XXVI, 53

q) Ebr. I, 14

r) Ps. XXXIV, 8

s) 2 Reg. XIX, 35. Is. XXXVII,

25

Cladis tam insignis, a Rege orbis Asiatici potentissimo acceptae, fama exiguis regionum finibus contineri non potuit, sed latissime per orbem diuulgata est, unde et **HERODOTVS** eam historiae suae inseruit, r) sed uarie deprauatam. Quamquam enim Sanacheribum ipsum nominat, ramen, quod ei eodem tempore cum Aegyptiis bellum fuisse fama cognouerat, confusis personis et regionibus, pro Iudaea Aegyptum ponit, pro Ezechia Sethonem, regem Aegypti eundemque sacerdotem Vulcani, cladis autem Assyriorum hoc genus memorat, ut dicat, effusam noctu in hostes innumeram uim agrestium murium pharetras, arcuum chordas, habenasque scutorum corrosisse, hostesque sic armis exutos, multis etiam amissis, coactos esse postero die in fugam se conicere. In hoc ramen conuenit cum sacro scriptore, quod memorat, Sethonem Regem et sacerdotem, sub quo Ezechias Rex aequae ac Iesaias uates latet, precibus contra Sanacheribum se tutatum, et cladem Assyriis non armis, sed ope Dei, auxilium pollicentis, importatam esse. u) Magni exercitus, ad pugnam instructi, specie Angelorum multitudinem, contra Syrorum copias sibi auxilio missam, conspicit Eliseus uates, x) et ministro suo non animaduertente, apertis demum huius oculis, plenum equis et curribus igneis circa se montem demonstrat. Curruum enim et equorum, e quibus pugnabatur, praecipuus usus in ueterum gentium bellis fuit, isque modus instruendae aciei antiquissimus et heroicus a **DIONYSIO HALICARN.** uocatur. y) Angeli autem ea forma et specie apparere solent,

r) *In Euterpe*u) *Conf. 10. CONTRADITIONUM IN ANTIQ. BIBL. V. T. p. 331. 10. CLERICVS Comment ad 2 Reg. XVIII. 21*x) *2 Reg. VI, 16, 17*y) *Antiquit. Rom. VII. Conf. FEITHVS in antiquit. Rom. IV, 11*

solent, qua operis mandati et ministerii ab se obeundi natura intelligatur. Itaque et poetae ueteres, ubi Deos miscere se proeliis, et opitulari suis memorant, eos e curribus pugnantes sistunt. Hinc IUVENALIS de poetis. z)

Magnae mentis opus, nec de Iodice paranda

Attonitae, currus et equos faciesque Deorum

Adspicere, et qualis Rutulum confundat Erynnis.

Quibus uersibus maxime ad librum X et XI Aeneidos Virgilianae respicit. Plenae autem sunt poetarum fabulae Deorum, inter homines et pro hominibus pignantium, dimicationibus, quas cum imperio et nutu Iouis permitti et gubernari dicunt, fane huic Imperatoriam in reliquos Deos potestatem tribuunt. a) Hunc etiam uirtutem uiris addere et demere, b) uictoriamque largiri his, eripere aliis, prout uoluerit, fatentur. c) Neque minus ad hanc partem diuinæ potentiae refero, quando species insolitæ pignantibus uisæ, sonitusque incerti auditi memorantur, quibus aut animus additus pignantibus, aut terror hostibus iniectus. Deum effecisse, ut Syri noctu curruum equorumque strepitum, et magni aduentantis exercitus sonitum audirent, subitoque terrore perculsi se in fugam darent, scriptor sacer memorat. d) E profana Romanorum historia ut pauca decerpam, bello Latinorum, cum A. Posthumius Dictator proelio dimicaret, in Romana acie Castor et Pollux ex equis pugnare uisi sunt, et CICERO, haec memorans, addit, saepe in proeliis Faunorum uoces

z) Sat. VII, 66

a) Vid. HOMERVS *Iliad.* VIII
et VIRG. *Aen.* X

b) HOM. *Il.* XVII, 177. XX, 242

c) HOM. *Il.* XI, 318

d) 2 *Reg.* VII, 6, 7

ces exauditas, saepe uisas esse formas Deorum. e) Hannibalem autem, cum ad urbem Romam, oppugnaturus eam, castra adiuuisset, mox quibusdam perterritum uisis recessisse ferunt. Quam ob causam Deus Rediculus a Romanis coli coepit, eique fanum extra portam Capenam, ex quo loco redierat Hannibal, consecratum est. f) Haec quidem et similia, quae ab historicis passim produntur, non omnia uana esse, sed quaedam diuinæ in populis gubernandis seruandisque prouidentiae documenta, haud temere iudicamus.

§. XIII

Multo plura Imperatoriae Dei potestatis testimonia ex historiae ueteris monumentis reperere, eaque ipsa, quae breuiter exposuimus, explicare latius possemus, nisi spatiis exclusi iniquis angustius haec disputare cogermur. Interim illud maxime illustre diuinæ apparitionis uisum, quod Iosuae obrigit, sufficiat, quo de Imperatoris Dei sapientia et ualentissima uirtute, auxilioque eius, his trepidis afflictisque temporibus, implorando moneamur. Deus enim cum, Ducem et Imperatorem se professus, rem exercitus Israelitici se gesturum, et Hierichuntem traditurum in manus Iosuae, promittit, omne rei bellicae arbitrium sibi uindicat, et summum auxilium subsidiumque in rebus dubiis a se expectandum esse docet. Itaque monemur, ut tanto rerum iam incumbente meru, in fortissimi Dei prouidentia spem fiduciamque nostram defigamus, huic tribuamus uictoriae beneficium, eiusque praesidio salutem, incolumitatem resque omnes nostras tuendas seruandasque committamus. Innumerae enim sunt

e) CICERO de N. D. lib. II, 2. f) POMP. FESTVS u. Rediculi. De diuin. I, 45

XXIV

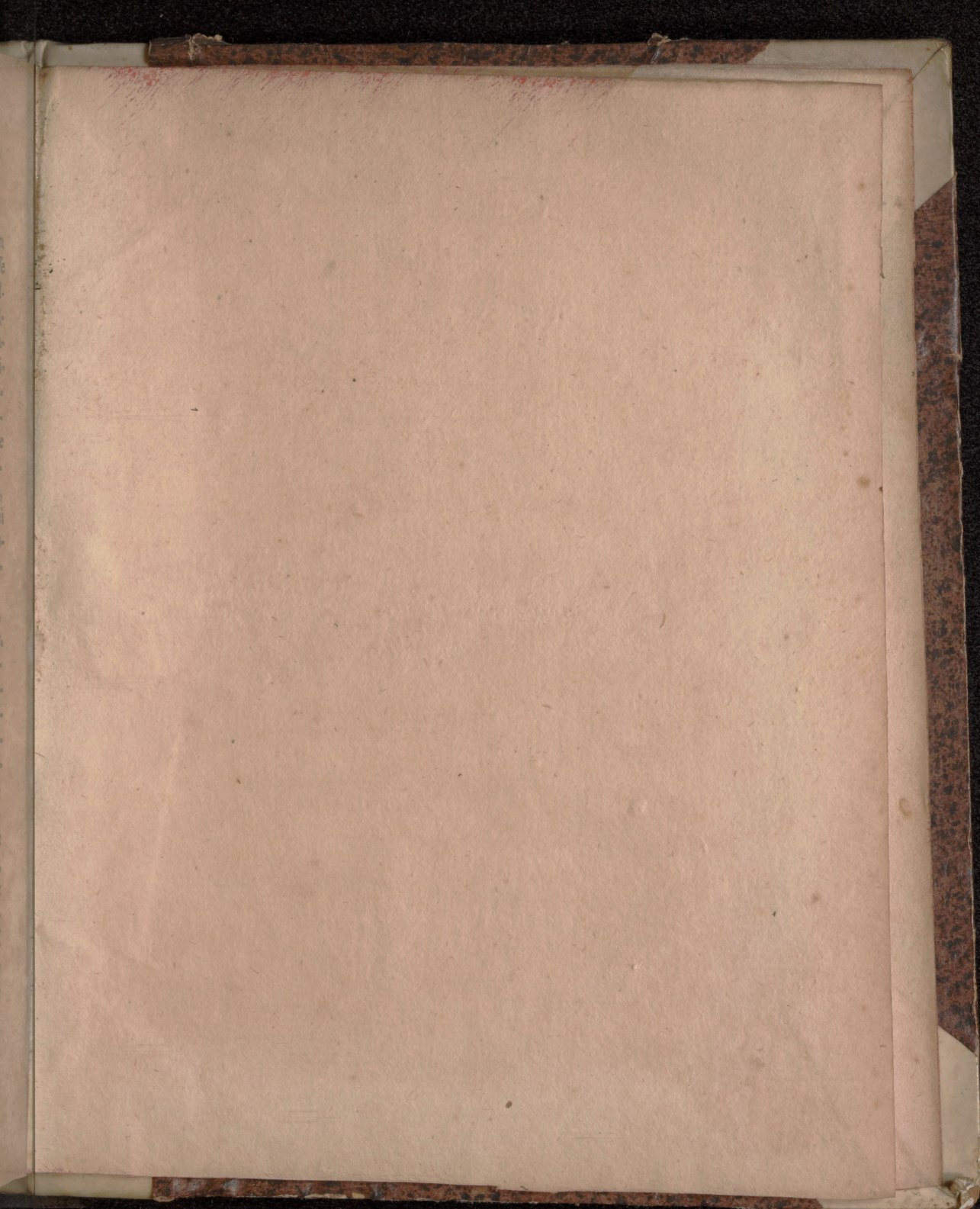
sunt copiae, quae sub imperio Dei militant, ut, si ei religione et fide conciliati sumus, nihil metuere animo, etiam si contra nos castra fiant, debeamus. g) Idem autem Deus armipotens pacis est arbiter, qui bella placat ad ultimas usque terras, et arcus hastasque militantium perfringit. h) Hunc igitur religiose veneremur hoc die, qui Michaeli, Imperatori exercituum coelestium, sacer est, atque ut securitatem rebus nostris praestet, vastitatem auertat, bella late grassantia componat, pacemque et tranquillitatem inducat terris, supplices ab eo contendamus. P. P. In Academia Iulia Carolina, pridie fest. Mich. A. R. S.

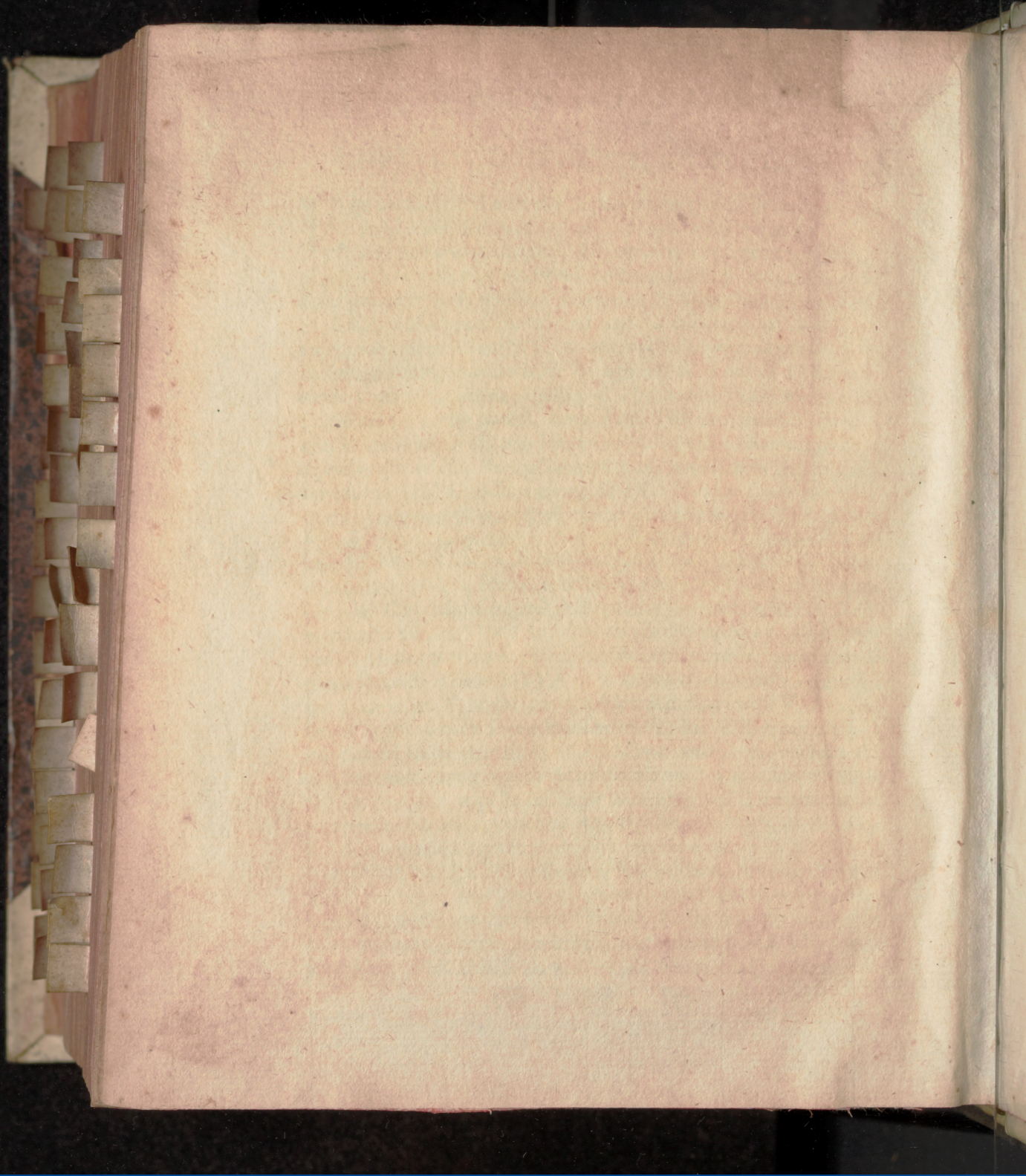
CICERO

a) P/. XXVII, 2

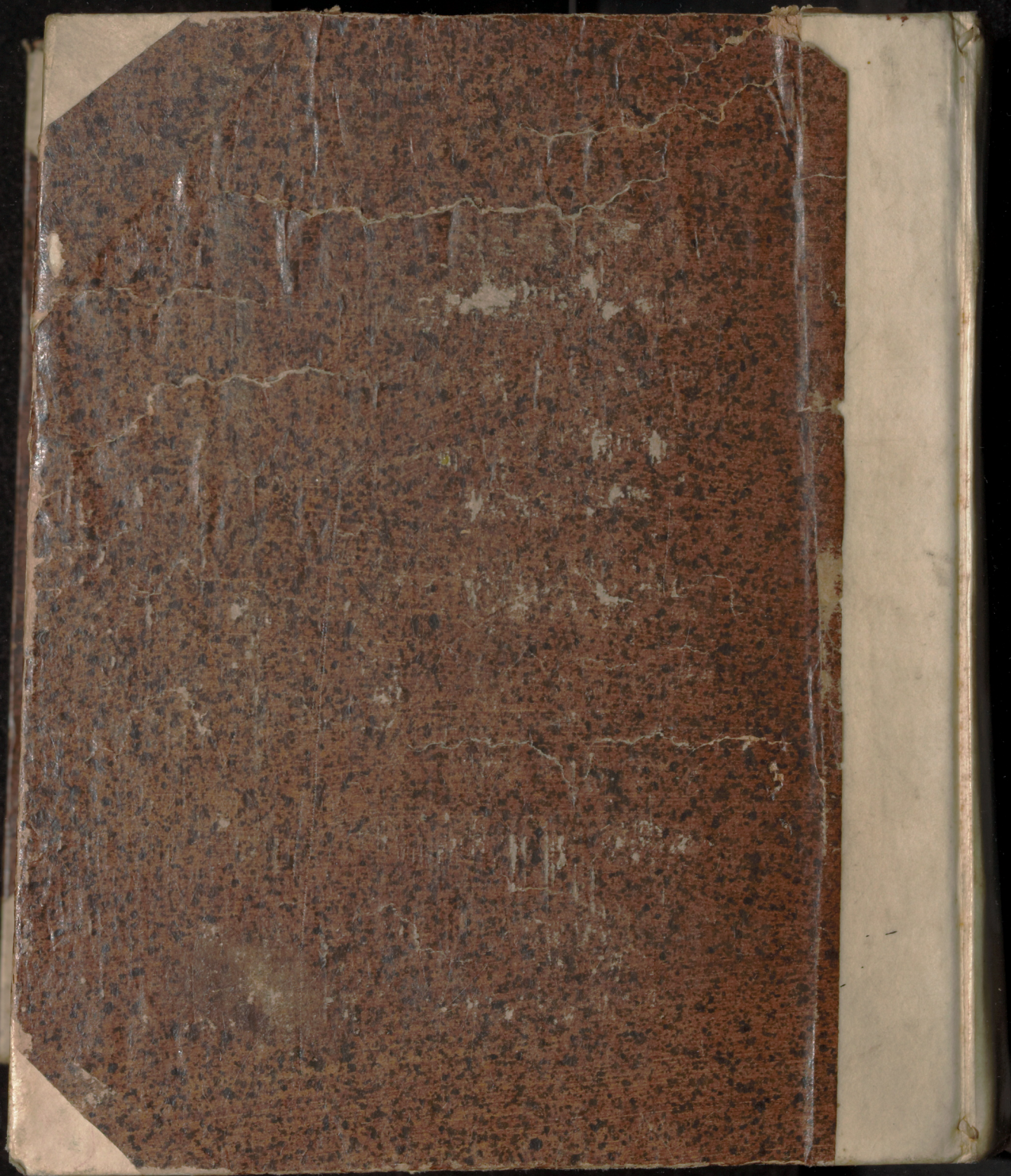
b) P/. XLVI, 10

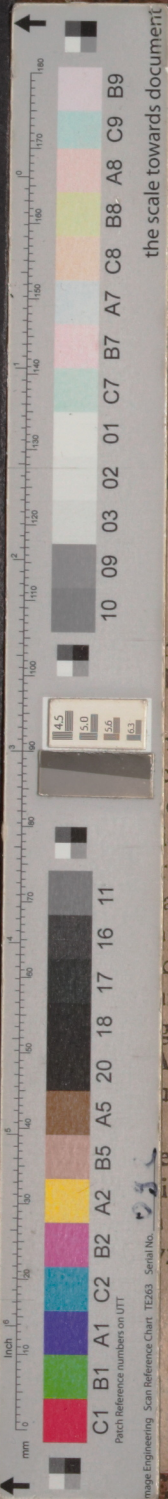

ea ad difficillima quaeuis paratissima. Comparebo igitur Praefidi Summe reuerendo obseruantiam quam nullum erabit declarem, Tibique elegans eruditionis specimen er, quam ut inexercitatus in scientia quam profiteris oribus argumentis Te detineam. Faxit Deus ut ex litterarum magnum in rem publicam sacram redundet emocium enim Deo, ciuitati Sacrae, litteris, parenti summe rebi semper uiues feliciter, quod ex sincero affectu appetentissimus. Ded. Hal. Sal. d. xvii. Iul. clō Io cc xxxxiij.

VMATISSIMO AMICO SVO

S. P. D.

S. DITERICH OPPON.

ga TE animum, tametsi aliunde iam satis perspectum Tille sperabam, AMICE AESTVMATISSIME: tamen, tam pulchra occasione, faciendum mihi putavi, ut nomen TIBI significarem. Poscere enim a me uidebatur, cum est, amicitia, ut de felici studiorum TVORVM sucorbi egregio specimine nunc probando, non in sinu sole etiam laetarer; quodsi intermitterem, nae, ipse mihi per amore isto, quo TE adhuc complexum me esse non audeo. Noli autem hic a me expectare laudem TVAia. Neque enim is ego sum, qui aliorum laudes pro dicornare ualeam; neque TE mea commendatione indigem ingenii, doctrinae atque diligentiae TVAE alios haegge illustriores, inter quos non ultimum sibi locum uindidisputatio, quam propediem defensus es, bonorumum ferens certissime. Cuius ita me semper participem boni superi, ut ego praeclaras hasce eruditionis TVAE pro magis, quam e consuetudine TIBI gratulor, atque is affirmo, numquam me esse commissurum, ut meum errequiri abs TE possit. Vale belissime. Dabam Halae xxi. Iul. clō Io cc xxxxiij.

HAI-